

<http://dx.doi.org/10.16926/gea.2015.01.01>

Bartosz CZEKAŁA, Bogusław KROMOŁOWSKI
Uczestnicy seminarium doktoranckiego w Katedrze Postępowania Karnego
Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Pytania prejudycjalne do trybunału sprawiedliwości Unii Europejskiej w polskim postępowaniu karnym

Streszczenie

Przedmiotowy artykuł przedstawia bardzo ważną instytucję, jaką jest pytanie prejudycjalne. Autorzy starają się przedstawić podstawy prawne i faktyczne oraz proces kierowania do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej pytań prejudycjalnych przez polskie sądy karne.

Słowa kluczowe: pytanie prejudycjalne, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, wykładnia prawa unijnego, ważność przepisów prawa unijnego.

1. Wprowadzenie do pojęcia pytania prejudycjalnego

Instytucja pytań prawnych kierowanych przez uprawnione podmioty państw członkowskich do Trybunału Sprawiedliwości UE została obecnie uregulowana w art. 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. W polskiej doktrynie instytucję tą zamiennie nazywa się odesłaniami wstępnymi, zagadnieniami wstępnymi, zapytaniami wstępnymi, pytaniami wstępnymi, pytaniami prejudycjalnymi czy odesłaniami prejudycjalnymi¹.

Instytucja pytań prejudycjalnych kierowanych do Trybunału Sprawiedliwości UE swoim charakterem przypomina uregulowaną w art. 193 Konstytucji RP instytucję zagadnień prawnych wymagających zasadniczej wykładni ustawy, kierowanych przez sądy odwoławcze do Sądu Najwyższego. W doktrynie prawa

¹ Por. C. Mik, *Europejskie prawo wspólnotowe. Zagadnienia teorii i praktyki*, t. 1, Warszawa, s. 696 i nn.

UE można napotkać na stwierdzenie, iż instytucja pytań prejudycjalnych określona w art. 267 TFUE posiada swoje odpowiedniki w systemach prawnych poszczególnych państw członkowskich². Powyższe stanowisko można uznać za uzasadnione, albowiem polskie przepisy przewidują możliwość kierowania przez właściwe sądy, w razie powzięcia wątpliwości co do znaczenia przepisu prawnego mającego stanowić podstawę prawną przyszłego orzeczenia tego sądu, pytań prawnych do Sądu Najwyższego lub Naczelnego Sądu Administracyjnego, a w razie wątpliwości co do obowiązywania tego przepisu – do Trybunału Konstytucyjnego³. Sąd, który wystosował pytanie prejudycjalne, jest związany udzieloną odpowiedzią i ma obowiązek zastosować się do wskazanych w niej wytycznych, a w konsekwencji stosować ustaloną w jej treści interpretację przepisu lub nie stosować przepisu w ogóle, w przypadku uznania jego nieważności⁴.

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej wiązało się z koniecznością zaakceptowania jej dorobku, w tym także cechującego się szczególnymi właściwościami dorobku prawnego. W kontekście stosowania prawa Unii Europejskiej przez sądy i organy państw członkowskich najistotniejsze znaczenie mają zasada pierwszeństwa oraz zasada bezpośredniego skutku. Pierwsza z wymienionych wyżej zasad ukierunkowana jest na zapewnienie przepisom prawa unijnego pierwszeństwa przed przepisami krajowymi państw członkowskich⁵. W konsekwencji, w przypadku zaistnienia sprzeczności między porządkiem prawnym Unii a krajowym porządkiem prawnym, prawo krajowe ustąpi pierwszeństwa przepisom unijnym. Zgodnie z tą zasadą organy oraz sądy państw członkowskich nie mogą stosować przepisów prawa krajowego niezgodnych z bezpośrednio skutecznymi przepisami prawa Unii Europejskiej. Druga z zasad ma natomiast na celu zagwarantowanie przysługujących jednostce na podstawie przepisów Unii Europejskiej praw, których ochrona jest obowiązkiem sądów państw członkowskich⁶.

Zgodnie z art. 5 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej granice kompetencji Unii wyznacza zasada przyznania, a mianowicie Unia działa wyłącznie w granicach kompetencji przyznanych jej przez Państwa Członkowskie w Trak-

² A. Arnall, *The European Union and its Court of Justice*, Oxford 2006, s. 49; K. Kukuryk, *Postępowanie w sprawach wydawania orzeczeń wstępnych w świetle przyszłego rozszerzenia Unii Europejskiej*, [w:] C. Mik (red.), *Wymiar Sprawiedliwości w Unii Europejskiej*, Toruń 2001, s. 1994.

³ A. Wróbel, *Pytania prawne sądów państw członkowskich do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej*, [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*, t. 1, Warszawa 2010, s. 570.

⁴ Ibidem.

⁵ A. Arnall, op. cit., s. 95–96.

⁶ T. Koncewicz, *Węzłowe problemy w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich*, Biuro Trybunału Konstytucyjnego Zespół Orzecznictwa i Studiów (marzec 2003) – www.trybunal.gov.pl/epublikacje/download/Trybunal_sprawiedliwosci.pdf, s. 5 [stan z 25.10.2014]; A. Wróbel, op. cit., s. 575.

tatach i tylko do osiągnięcia określonych w nich celów. Wszystkie nieprzyznane Unii kompetencje należą do Państw Członkowskich. Powyższe sprawia, iż w szerszym zakresie prawo Unii Europejskiej stosowane jest przez organy krajowe⁷. Z uwagi na fakt, iż prawo to będzie stosowane w różnych państwach, o odmiennej kulturze prawnej, przez różnego rodzaju organy państw członkowskich, przy zastosowaniu różnych rodzajów wykładni, a w konsekwencji będzie tłumaczone na różne języki, istnieje duża obawa o zaistnienie rozbieżności w zastosowaniu jego norm. Stąd zaistniała konieczność zapewnienia jednolitości stosowania norm.

2. Istota pytań prejudycjalnych

Proces ujednolicania stosowania prawa UE ma odbywać się poprzez współpracę sądów krajowych z Trybunałem Sprawiedliwości UE, opartą na wzajemnym poszanowaniu kompetencji, mającą doprowadzić do zapewnienia jednolitego stosowania i wykładni prawa⁸.

Przedstawiciele doktryny prawa UE wskazują na dodatkowy cel, jaki stawia się przed instytucją odesłań prejudycjalnych, a jest nim realizacja prawa do sądu, który w razie zaistnienia przesłanki może takie pytanie do Trybunału Sprawiedliwości UE skierować⁹. W kontekście powyższego, pomimo iż naruszenie art. 267 TFUE nie stanowi samodzielnej podstawy roszczenia odszkodowawczego, jakie obywatel może skierować przeciwko państwu członkowskiemu¹⁰, można pokusić się o stwierdzenie, że instytucja pytań prejudycjalnych ma na celu również realizację i ochronę praw jednostki¹¹. Strona posiada bowiem uprawnienie do złożenia przed sądem wniosku o skierowanie pytania prejudycjalnego. Choć wniosek taki nie jest dla sądu wiążący, strona posiada możliwość przedstawienia mu swoich wątpliwości co do wykładni przepisów lub ich ważności.

Omawiając instytucję pytania prejudycjalnego stosowaną w sprawach karnych, nie można pominąć zmian, jakie w tym zakresie pociągnęło za sobą wejście w życie Traktatu z Lizbony. Przepisy powyższego traktatu wywołały istotne zmiany w funkcjonowaniu Unii Europejskiej, polegające przede wszystkim na zniesieniu jej filarowej struktury¹². Do momentu wejścia w życie Traktatu z Li-

⁷ A. Wróbel, *Pytania prawne...*, op. cit., s. 575.

⁸ Ibidem, s. 576.

⁹ S. Van Raepenbush, *Droit institutionnel de l'Union et des Communautés européennes*, Bruxelles 2001, s. 422.

¹⁰ A. Kastelik-Smaza, *Konsekwencje naruszenia obowiązku skierowania pytania prejudycjalnego do ETS*, EPS 2007, nr 2, s. 28.

¹¹ A. Kastelik-Smaza, *Procedura pytań prejudycjalnych a ochrona praw jednostki*, [w:] C. Mik (red.), *Pytanie prejudycjalne w orzecznictwie ETS*, Toruń 2006, s. 155 i nn.

¹² M. Rams, *Obowiązek skierowania pytania prejudycjalnego do Trybunału Sprawiedliwości w kontekście rozumienia „sądu krajowego, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu, na*

zbyony Unia Europejska była strukturą międzynarodową składającą się z trzech filarów. Pierwszy filar obejmował Wspólnotę Europejską oraz Europejską Wspólnotę Energii Atomowej, II filar stanowiła Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa, natomiast III filar obejmował Współpracę policyjną i sądową w sprawach karnych¹³. Traktat z Lizbony zniósł filarową strukturę Unii Europejskiej i poddał współpracę sądową i policyjną w sprawach karnych zasadom obowiązującym wcześniej w I filarze¹⁴.

W konsekwencji powyższego omawianie instytucji pytań prejudycjalnych należy rozpocząć od wskazania, iż możliwość ich kierowania do Trybunału Sprawiedliwości UE przez polskie sądy karne uzależniona będzie od tego, jakiego aktu będą dotyczyły wątpliwości sądu, a mianowicie czy przedmiotem pytania prejudycjalnego będą przepisy aktów wydawanych w ramach III filaru, a więc przed wejściem w życie Traktatu z Lizbony, czy też aktów wydanych po jego wejściu w życie.

Do momentu wejścia w życie Traktatu z Lizbony podstawę pytań prejudycjalnych w sprawach karnych stanowiły dwa przepisy: art. 35 TUE w odniesieniu do interpretacji lub ważności aktów prawa UE w dawnym III filarze oraz art. 234 TWE w odniesieniu do pytań dotyczących wykładni lub ważności aktów wydawanych w dawnym I filarze. Pierwszy ze wskazanych wyżej przepisów stanowił, iż:

1. Europejski Trybunał Sprawiedliwości na warunkach określonych w niniejszym artykule, jest właściwy do udzielania odpowiedzi na pytania prawne o ważność lub wykładnię decyzji ramowych i decyzji, o wykładnię konwencji zawartych na podstawie niniejszego Tytułu (Tytułu VI TUE – Postanowienia o współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych) oraz ważność i wykładnię środków wykonujących te konwencje.
2. Każde z państw członkowskich może, w chwili podpisywania traktatu amsterdamskiego lub w późniejszym terminie, uznać właściwość Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości do udzielania odpowiedzi na pytania prawne przewidziane w ust. 1.
3. Państwo członkowskie, składając oświadczenie na podstawie ust. 2, wskazuje, że:
 - a) każdy sąd lub trybunał tego państwa, od których orzeczeń nie służy środek odwoławczy według prawa krajowego, może przedstawić Europejskiemu Trybunałowi Sprawiedliwości pytanie prawne w podniesionej w sprawie przed nim zawisłej kwestii ważności lub wykładni aktu, o którym mowa w ust. 1, jeżeli sąd ten lub trybunał uzna, że do wydania przezeń orzeczenia w sprawie konieczna jest decyzja w tej kwestii;

tle przepisów polskiej procedury karnej”, „e-Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2013, nr 15, s. 1.

¹³ J. Barcz, *Pytania wstępne na podstawie art. 35 ust. 1, 2 i 3 TUE w świetle wyroku ETS w sprawie Marii Pupino*, [w:] C. Mik (red.), *Pytanie prejudycjalne w orzecznictwie ETS*, Toruń 2006, s. 141.

¹⁴ M. Szwarc-Kuczer, *Pytania prawne do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawach karnych*, [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*, t. 1, Warszawa 2010, s. 983.

- b) każdy sąd lub trybunał tego państwa może przedstawić Europejskiemu Trybunałowi Sprawiedliwości pytanie prawne w podniesionej w sprawie przed nim zawisłej kwestii ważności lub wykładni aktu, o którym mowa w ust. 1, jeżeli sąd ten lub trybunał uzna, że do wydania przezeń orzeczenia w sprawie, konieczna jest decyzja w tej kwestii.

Analiza powyższego przepisu pozwala na stwierdzenie, iż do momentu wejścia w życie Traktatu z Lizbony właściwość Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości (obecnie Trybunał Sprawiedliwości UE) do orzekania w trybie prejudycjalnym o ważności czy wykładni decyzji ramowych, decyzji, wykładni konwencji oraz środków wykonujących te konwencje zależna była od woli państwa członkowskiego, wyrażonej w formie oświadczenia, o czym stanowi wskazany wyżej art. 35 ust. 2 TUE. Taki stan wywoływał niebezpieczeństwo niejednolitego stosowania przepisów traktatowych, albowiem w przypadku niezłożenia przez państwo członkowskie stosownego oświadczenia jego organy nie mogły kierować do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości pytań prejudycjalnych w zakresie aktów wydawanych w ramach współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych.

Taki stan trwał do dnia 1 grudnia 2014 roku. Przepisy przejściowe do Traktatu z Lizbony, a dokładnie art. 10 ust. 1 i 3 protokołu 36 w sprawie przepisów przejściowych, wskazują, iż przez okres 5 lat od wejścia w życie Traktatu z Lizbony „uprawnienia przyznane Trybunałowi Sprawiedliwości Unii Europejskiej na mocy tytułu VI TUE pozostają niezmienione, także w przypadku, gdy zostały one uznane zgodnie z art. 35 ust. 2 TUE”. Państwa członkowskie posiadały więc 5-letni okres na dostosowanie dotychczas obowiązujących przepisów prawa krajowego, wprowadzonych na podstawie aktów prawa UE, wydanych w III filarze, do przepisów prawa UE obowiązujących po wejściu w życie Traktatu z Lizbony. Po upływie wskazanego wyżej okresu, z dniem 1 grudnia 2014 roku, art. 267 TFUE stał się podstawą kierowania pytań prawnych również odnośnie do aktów obowiązujących w ramach III filaru¹⁵, a Państwa Członkowskie mogą kierować pytania prawne do Trybunału Sprawiedliwości UE jedynie na podstawie ww. przepisu. Jeżeli zmiana przepisów nastąpiła wcześniej, tj. w trakcie okresu przejściowego, wówczas do zmienionych aktów prawnych zastosowanie znajdowała procedura określona w art. 267 TFUE¹⁶.

Jednym z państw, które nie złożyły wskazanego wyżej oświadczenia, a co za tym idzie – nie poddały się jurysdykcji Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w zakresie aktów regulujących materie należące do dawnego III filaru, była Polska. Należy podkreślić, iż Prezydent RP ustawą z 10 lipca 2008 roku¹⁷ został upoważniony do złożenia deklaracji na podstawie art. 35 ust. 3 lit. b TUE,

¹⁵ K. Kowalik-Bańczyk, M. Szwarz-Kuczer, *Traktat z Lizbony – reforma czy jej pozory?*, SP 2008, nr 1, s. 5–63.

¹⁶ M. Szwarz-Kuczer, *Pytania prawne...*, op. cit., s. 983.

¹⁷ Dz.U. z 2009 r., nr 33, poz. 253.

a mianowicie do poddania jurysdykcji Trybunału Sprawiedliwości UE pytań prawnych kierowanych przez każdy sąd lub trybunał RP. Prezydent zaskarżył jednak ww. ustawę do Trybunału Konstytucyjnego, zarzucając jej niezgodność z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, gwarantującym ochronę przed przewlekłością postępowania. Pomimo iż Trybunał Konstytucyjny nie dopatrzył się niezgodności¹⁸, Prezydent RP ww. deklaracji nie złożył¹⁹.

W konsekwencji powyższego sądy polskie, mimo iż od momentu akcesji Polski do Unii Europejskiej stały się sądami unijnymi i zostały zobowiązane do właściwego i zgodnego z zasadami stosowania prawa UE, do dnia 1 grudnia 2014 r. nie miały możliwości kierowania pytań prawnych do Trybunału w przypadku napotkania trudności związanych z wykładnią prawa europejskiego w zakresie III filaru. W razie zaistnienia takich wątpliwości sądy karne zobowiązane były do korzystania z dotychczasowego dorobku orzeczniczego Trybunału. Jeżeli natomiast wątpliwości zaistniały w ramach postępowania toczącego się przed polskim sądem karnym nie były przedmiotem rozważań Trybunału Sprawiedliwości UE, sąd polski musiał dokonać wykładni samodzielnie, uwzględniając obowiązujące zasady prawa unijnego. Jak wspomniano wcześniej, takie rozstrzygnięcie stanowiło niebezpieczeństwo dla jednolitej wykładni prawa UE.

Z uwagi na fakt, iż obecnie art. 267 TFUE stanowi jedyną podstawę kierowania przez sądy krajowe Państw Członkowskich pytań prejudycjalnych do Trybunału Sprawiedliwości UE, dalsza część opracowania zostanie poświęcona procedurze ustanowionej w treści ww. przepisu.

Art. 267 TFUE, jak wskazano wyżej, stanowi jedyną, a zarazem samodzielną, podstawę kierowania przez sądy pytań prejudycjalnych do Trybunału Sprawiedliwości UE. Przepis ten odnosi bezpośredni skutek, co powoduje, iż sądy krajowe nie muszą doszukiwać się podstawy skierowania pytania prejudycjalnego do Trybunału Sprawiedliwości UE w przepisach krajowych. Jako podstawę swojej kompetencji w tym zakresie sąd krajowy może wskazać bezpośrednio przepis art. 267 TFUE²⁰. W tym miejscu należy wskazać, iż polski ustawodawca nie zdecydował się zawrzeć w Kodeksie postępowania karnego podobnej regulacji, która stanowiłaby podstawę uprawnień polskich sądów karnych w zakresie kierowania do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej pytań prejudycjalnych.

Obok wskazanego wyżej przepisu Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej procedurę w przedmiocie wydania orzeczenia w trybie prejudycjalnym re-

¹⁸ Wyrok TK z dnia 18 lutego 2009 roku, Kp 3/08, OTK-A 2009, nr 2, poz. 9.

¹⁹ T. Ostropolski, *Prace nad uznaniem przez Polskę jurysdykcji ETS do orzekania w trybie prejudycjalnym w III filarze UE*, [w:] J. Barcz (red.), *Jurysdykcja Trybunału Sprawiedliwości UE do orzekania w trybie prejudycjalnym w III filarze UE. Znaczenie dla Polski*, Warszawa 2007, s. 26–35.

²⁰ M. Szpunar, *Komentarz do art. 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej*, [w:] D. Kronobis-Romanowska (red.), *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Komentarz*, t. 3, WKP 2012, LEX nr 124267.

gulują również przepisy statutu Trybunału Sprawiedliwości, stanowiącego integralną część traktatów, oraz jego regulamin²¹.

Zgodnie ze wskazanym wyżej art. 267 TFUE, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej właściwy jest do orzekania w trybie prejudycjalnym:

- a) o wykładni traktatów;
- b) o ważności i wykładni aktów przyjętych przez instytucje, organy lub jednostki organizacyjne Unii.

Z powyższego przepisu wynika, iż uprawniony organ krajowy kieruje do Trybunału pytanie prejudycjalne w sytuacji, kiedy w ramach toczącej się przed nim sprawy powźmie wątpliwości co do wykładni przepisów traktatowych oraz wykładni i ważności aktów przyjętych przez instytucje, organy lub jednostki organizacyjne UE. Pojęcie traktatów obejmuje tutaj przede wszystkim TUE, TFUE, TEWEA, KPP oraz akty stanowiące ich integralną część, a także traktaty uzupełniające i zmieniające, jak również traktaty o przystąpieniu nowych członków. W przypadku aktów wskazanych w lit. „b” chodzi głównie o akty wydane przez wszystkie instytucje wskazane w art. 13 ust. 1 TUE, ale również o wydane przez np. Rzecznika Praw Obywatelskich Unii. Przedmiot wykładni będą w tym zakresie stanowić przede wszystkim akty prawne wskazane w art. 288 TFUE, a mianowicie rozporządzenia, dyrektywy i decyzje wraz z niewiążącymi, ale mogącymi mieć znaczenie dla wykładni, opiniami i zaleceniami. Pojęcie aktów instytucji swoim zakresem obejmuje również umowy międzynarodowe zawarte przez Unię²².

Istotną kwestią jest ustalenie organów państw członkowskich, które uprawnione są do kierowania pytań prejudycjalnych do Trybunału Sprawiedliwości UE. Na podstawie art. 267 TFUE uprawnienie to przysługuje „sądom krajowym”. Rozpatrywanie, czy dany organ państwa członkowskiego wpisuje się w pojęcie „sądu krajowego”, należy dokonać według przepisów prawa unijnego, a nie według prawa wewnętrznego każdego z państw członkowskich. Co więcej istnieje możliwość, iż organ będący sądem według przepisów prawa wewnętrznego danego państwa, nie będzie nim w ocenie przepisów prawa UE lub też przeciwnie – organ niebędący sądem w państwie członkowskim zostanie uznany za „sąd” w rozumieniu art. 267 TFUE²³.

Kwestia powyższa jest nadzwyczaj problematyczna, w związku z czym Trybunał Sprawiedliwości UE w sprawie C-54/96 Dorsch Consult podjął próbę wskazania cech, jakimi winien się odznaczać „sąd krajowy”. Do cech tych należą:

- ustanowienie przez ustawę,
- stały charakter,

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

²³ A. Zielony, *Wystąpienie sądu krajowego z pytaniem prejudycjalnym w sprawach cywilnych*, [w:] M. Wąsek-Wiaderek, E. Wojtaszek-Mik (red.), *Pytanie prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich*, Warszawa 2007, s. 123.

- rozstrzyganie spraw spornych między stronami w kontradiktoryjnym postępowaniu,
- posiadanie obligatoryjnej jurysdykcji,
- rozstrzyganie spraw z zastosowaniem przepisów prawa,
- wydawanie rozstrzygnięć sądowych,
- niezawisłość, niezależność i bezstronność²⁴.

Wskazane wyżej cechy z uwagi na swą ogólność często niestety nie pozwalają w sposób precyzyjny ustalić, czy konkretny organ państwa członkowskiego należy uznać za „sąd krajowy” w rozumieniu art. 267 TFUE²⁵. Z pewnością „sądami krajowymi”, o których mowa, nie są organy administracji, pomimo iż są również zobowiązane do stosowania prawa UE²⁶. Organy te nie są niezależne i nie rozstrzygają sporów pomiędzy stronami, a jedynie ustalają stosunki prawne pomiędzy stroną a państwem. „Sąd krajowy” musi spełniać wymóg niezależności od stron²⁷. Nie ulega wątpliwości natomiast, iż w pojęcie „sądu krajowego” w świetle 267 TFUE wpisują się sądy konstytucyjne państw członkowskich²⁸.

W polskim postępowaniu karnym cechy „sądu krajowego” w rozumieniu art. 267 TFUE z pewnością posiadają, a co za tym idzie – są uprawnione do kierowania pytań prejudycjalnych, wszystkie sądy orzekające na podstawie Kodeksu postępowania karnego, a mianowicie sądy powszechne, sądy wojskowe oraz Sąd Najwyższy²⁹. Do kręgu organów sądowych w rozumieniu 267 TFUE nie należy natomiast prokurator³⁰. Nie ma jednak przeciwwskazań, aby prokurator składał do sądu wnioski o skierowanie do Trybunału Sprawiedliwości UE pytania prejudycjalnego w postępowaniu przygotowawczym³¹.

Wątpliwości rodzą się odnośnie do możliwości występowania z pytaniem prejudycjalnym przez sąd w postępowaniu, w którym nie wykonuje on czynności jurysdykcyjnych, a mianowicie nie rozstrzyga sporu. Przykładem takiej sytuacji może być postępowanie wskazane w art. 441 k.p.k., w ramach którego sąd rozpoznający sprawę kieruje zagadnienie prawne wymagające wykładni do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu. Sąd Najwyższy nie rozstrzyga tutaj bowiem sporu. Wątpliwości powyższe rozstrzygnął Trybunał Sprawiedliwości UE w sze-

²⁴ Wyrok z dnia 17 września 1997 r. w sprawie C-54/96 *Dorsch Consult Ingenieurgesellschaft Berlin mbH*, ECR 1997, s. I-04961.

²⁵ M. Szpunar, *Komentarz do art. 267...*, op. cit.

²⁶ M. Domańska, *Wystąpienie sądu krajowego z pytaniem prejudycjalnym w sprawach administracyjnych*, [w:] M. Wąsek-Wiaderek, E. Wojtaszek-Mik (red.), *Pytanie prejudycjalne...*, op. cit., s. 101.

²⁷ Wyrok w sprawie C-24/92 *Corbiau*, pkt. 16–17.

²⁸ A. Wróbel, *Pytania prawne...*, op. cit., s. 590.

²⁹ M. Szpunar, *Komentarz do art. 267...*, op. cit.

³⁰ M. Wąsek-Wiaderek, *Wystąpienie sądu krajowego z pytaniem prejudycjalnym w sprawach karnych*, [w:] M. Wąsek-Wiaderek, E. Wojtaszek-Mik (red.), *Pytanie prejudycjalne...*, op. cit., s. 146 i nn.

³¹ *Ibidem*, s. 148–149.

regu orzeczeń, wskazując, iż jedną z przesłanek dopuszczalności wydania orzeczenia prejudycjalnego jest to, aby organ kierujący pytaniem prejudycjalnym nie tylko był sądem, ale także działał jako sąd, tj. rozstrzygał spór³². Stanowisko powyższe potwierdza redakcja art. 267 TFUE, który wskazuje, że orzeczenie prejudycjalne musi rozstrzygać kwestię niezbędną do wydania wyroku w sprawie toczącej się przed sądem kierującym pytaniem.

Art. 267 TFUE dokonuje podziału sądów na sądy, które posiadają jedynie uprawnienie do kierowania pytaniem prejudycjalnym, oraz sądy, które są do tego zobowiązane. Sądem uprawnionym jest sąd, który uzna, iż w ramach toczącego się przed nim postępowania pojawiło się pytanie dotyczące wykładni lub ważności przepisów prawa unijnego, a decyzja w tej materii niezbędna jest do wydania przez ten sąd orzeczenia³³. Z reguły więc będzie tu chodziło o sądy pierwszej instancji. Mają one swobodę podjęcia decyzji w kwestii skierowania pytania prawnego do Trybunału Sprawiedliwości UE³⁴. Sądem zobowiązanym natomiast jest sąd, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego. Kwestia ta budzi największe wątpliwości. W doktrynie można wyszczególnić dwie teorie: abstrakcyjną i konkretną. Pierwsza z nich wskazuje, iż sądem zobowiązanym do skierowania pytania prawnego jest sąd postawiony na najwyższym stopniu hierarchii sądowej danego państwa, od którego orzeczeń nigdy nie przysługują środki zaskarżenia³⁵. W przypadku polskiego postępowania karnego będzie to Sąd Najwyższy, który sam w szeregu orzeczeń uznał swój obowiązek w tym zakresie³⁶. Druga ze wskazanych teorii wskazuje natomiast na sądy, od których orzeczeń nie przysługują środki zaskarżenia w konkretnej sprawie³⁷. Ocena tej kwestii winna nastąpić na podstawie przepisów prawa wewnętrznego danego państwa. Niejasna w tym zakresie jest kwestia, czy środkami zaskarżenia w rozumieniu art. 267 TFUE są jedynie zwyczajne środki zaskarżenia, czy w ramy tego pojęcia wpisują się również środki nadzwyczajne. Mając na uwadze prawa jednostki, bardziej właściwym byłoby przyjęcie stanowiska K. Wójtowicza, który wskazał, iż pod pojęciem środka zaskarżenia należy rozumieć zwykłe środki służące stronom, a nie środki nadzwyczajne³⁸. W przeciwnym wypadku obowiązek sądu II instancji w sprawach karnych aktualizowałyby się w momencie, gdy kasacja od wydanego przez niego orzeczenia byłaby

³² Wyrok w sprawie 138/80 *Borker*, pkt 4; wyrok w sprawie C-178/99 *Salzmann*, pkt. 11–22; M. Szpunar, *Komentarz do art. 267...*, op. cit.

³³ A. Wróbel, *Pytania prawne...*, op. cit., s. 622.

³⁴ P. Hofmański, S. Zabłocki, *Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2011, s. 383.

³⁵ M. Szwarz-Kuczer, *Pytania prawne do Trybunału...*, op. cit., s. 989.

³⁶ Postanowienie SN z dnia 27 września 2010 r., V KK 179/10.

³⁷ M. Szpunar, *Komentarz do art. 267...*, op. cit.

³⁸ K. Wójtowicz, *Rola sądów krajowych w procesie stosowania prawa wspólnotowego*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, No 2244, „Prawo” CCLXXII, Wrocław 2000, s. 201.

z góry wykluczona³⁹. W tym przypadku obowiązek sądu odwoławczego do skierowania pytania prawnego do Trybunału Sprawiedliwości uzależniony byłby od „planowanego” wyroku. Z uwagi na fakt, iż wyrok wydawany, a co za tym idzie – redagowany jest po naradzie składu sędziowskiego, dopiero na tym etapie sąd odwoławczy może dojść do wniosku, że od wyroku tego stronie nie będzie przysługiwała kasacja. Wówczas winien wznowić przewód sądowy i wypełnić swój obowiązek wskazany w art. 267 ust. 3 TFUE i skierować pytanie prejudycjalne bądź uzasadnić decyzję o zaniechaniu tej czynności⁴⁰. Z tego też względu sąd odwoławczy niemal do końca postępowania nie może stwierdzić, czy jest sądem zobowiązanym, czy jedynie uprawnionym do skierowania pytania prawnego do TSUE. W konsekwencji pewności, czy aby sąd odwoławczy nie naruszył przepisu art. 267 TFUE, nie może mieć strona postępowania.

Powyższa analiza prowadzi do wniosku, iż za prawidłowe należy uznać stanowisko M. Szpunara czy P. Hofmańskiego, którzy uznają, iż w postępowaniu karnym sądami, od których orzeczeń nie przysługują środki zaskarżenia, są sądy odwoławcze⁴¹. Takie rozstrzygnięcie tej kwestii pozwala na pełną realizację praw jednostki. Jak wskazał bowiem M. Szpunar, „z punktu widzenia ochrony praw nadanych przez unijny porządek strona musi wiedzieć, czy sąd rozpatrujący sprawę ma jedynie możliwość, czy także obowiązek zwrócenia się z pytaniem prejudycjalnym do TSUE”⁴². Powyższe uprawnienie strony wynika również z jej prawa do rzetelnego procesu.

Wskazany wyżej obowiązek sądu ostatniej instancji jest regułą. Występują jednak trzy wyjątki od tej reguły. Analiza wyroku w sprawie 283/81 CILFIT pozwala na stwierdzenie, iż obowiązek sądu skierowania do TSUE pytania prawnego wyłączony jest w trzech przypadkach:

- kiedy kwestia, której dotyczą wątpliwości, nie jest niezbędna do rozstrzygnięcia sprawy,
- kiedy kwestia, której dotyczą wątpliwości, została już wcześniej wyjaśniona w orzecznictwie TSUE (*acte éclairé*),
- kiedy kwestia powstała w postępowaniu przed sądem krajowym jest oczywista (*acte clair*).

Decyzja o przedstawieniu TSUE pytania prawnego należy do uznania sądu krajowego. Sąd posiada w tym zakresie pełną autonomię, a jego decyzja uzależniona jest jedynie od wystąpienia trudności w dokonaniu wykładni przepisu prawa unijnego lub wątpliwości co do jego ważności⁴³. Strony mogą jedynie su-

³⁹ M. Taborowski, *Polskie sądy zobowiązane do zwrócenia się z pytaniem prejudycjalnym do ETS w świetle wyroku Lyckeskogs*, EPS, sierpień 2008, s. 26.

⁴⁰ Ibidem, s. 24.

⁴¹ M. Szpunar, *Komentarz do art. 267...*, op. cit.; P. Hofmański, S. Zabłocki, *Elementy metodyki...*, op. cit., s. 358.

⁴² M. Szpunar, *Komentarz do art. 267...*, op. cit.

⁴³ C. Mik, *Trybunał Sprawiedliwości wobec autonomii sądu krajowego zakresie wnoszenia pytań prejudycjalnych*, [w:] C. Mik (red.), *Pytanie prejudycjalne w orzecznictwie ETS. Funkcjonowanie procedury prejudycjalnej w Polsce*, Toruń 2006, s. 59–94.

gerować sądowi potrzebę skierowania takiego pytania. W postępowaniu karnym postuluje się, aby uprawnienie powyższe, przysługujące stronom, posiadał również pokrzywdzony niebędący stroną w sprawie oraz podmiot określony w art. 416 k.p.k.⁴⁴ W doktrynie pojawiły się postulaty, aby uwagi stron w kwestii prawa unijnego były zawarte w treści pytań prejudycjalnych oraz by w przypadku wniosku o skierowanie pytania prejudycjalnego odmowa w tym zakresie przybierała formę postanowienia, które strona może kwestionować w treści ewentualnego środka odwoławczego⁴⁵. Postulaty te należy uznać za trafne, albowiem rozwiązania powyższe dążą do pełnej realizacji prawa strony do sądu i rzetelnego procesu.

Możliwość kierowania pytania prawnego przez sąd pierwszej instancji nie jest także ograniczona w sytuacji, kiedy jest on związany wytycznymi sądu odwoławczego co do dalszego postępowania, po uchyleniu orzeczenia i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania. Również związanie sądu odwoławczego uchwałą Sądu Najwyższego nie stoi na przeszkodzie skierowaniu przez ten sąd pytania prejudycjalnego do TSUE⁴⁶.

Zarówno przepisy prawa unijnego, jak i przepisy polskiego prawa nie wskazują etapu postępowania, w którym sąd winien zwrócić się do TSUE z pytaniem prejudycjalnym. Trybunał jednak w wyroku w sprawie 72/83 *Campus Oilv. Minister of Industry and Energy* stanął na stanowisku, iż najwłaściwszy do dokonania oceny, na jakim etapie należy skierować pytanie, jest sąd krajowy, który najlepiej zna realia toczącej się przed nim sprawy i jest w stanie stwierdzić, w którym momencie skierowanie pytania prawnego będzie najbardziej użyteczne⁴⁷. Trybunał zasugerował jedynie, iż aby odpowiedź na postawione pytanie prawne była rzetelna i najbardziej użyteczna dla sądu krajowego, pytanie winno zostać skierowane w momencie ustalenia faktów oraz kwestii prawa krajowego⁴⁸. Chodzi bowiem o przedstawienie Trybunałowi Sprawiedliwości Unii Europejskiej stanu faktycznego, do którego miałyby mieć zastosowanie przepisy prawa unijnego, których dotyczą wątpliwości sądu krajowego, a także przepisów prawa krajowego znajdujących zastosowanie, co pozwoli na dokładne zbadanie postawionego pytania i wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

Obowiązujące przepisy prawa unijnego nie regulują kwestii treści i formy wniosku o wydanie orzeczenia prejudycjalnego. W tym zakresie sądy stosują

⁴⁴ M. Wąsek-Wiaderek, *Wystąpienie sądu krajowego z pytaniem prejudycjalnym w sprawach karnych*, [w:] M. Wąsek-Wiaderek, E. Wojtaszek-Mik (red.), *Pytanie prejudycjalne...*, op. cit., s. 123.

⁴⁵ M. Szpunar, *Komentarz do art. 267...*, op. cit.

⁴⁶ M. Wąsek-Wiaderek, *Wystąpienie sądu krajowego...*, op. cit., s. 162–164.

⁴⁷ Wyrok z 20 lipca 1984 r. w sprawie 72/83 *Campus Oilv. Minister of Industry and Energy*, ECR 1984, s. 2727.

⁴⁸ Wyrok z 10 marca 1981 r. połączone sprawy 36/80 i 71/80 *Irish Creamery Milk Suppliers' Association v. Irlandia*, ECR 1981, s. 735.

przepisy obowiązujące w danym państwie. W celu ułatwienia sądom redakcji pytań prawnych Trybunał Sprawiedliwości UE w punkcie 20 wydanej przez siebie Noty informacyjnej⁴⁹ wskazał, że „orzeczenie, na podstawie którego sąd krajowy przedkłada Trybunałowi pytanie prejudycjalne, może zostać wydane w dowolnej formie przewidzianej przez prawo krajowe dla kwestii incydentalnych”. Prawo wewnętrzne reguluje również kwestie zaskarżalności takiego orzeczenia.

Jak już wskazano wcześniej, przepisy Kodeksu postępowania karnego nie regulują kwestii kierowania przez sądy pytań prejudycjalnych do Trybunału Sprawiedliwości UE, a co za tym idzie – nie regulują kwestii formy procesowej, jaką ma przybrać pytanie prejudycjalne, a także zaskarżalności decyzji sądu w tym zakresie. Art. 23 Protokołu nr 3 w sprawie statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wskazuje, iż „w sprawach objętych artykułem 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej sąd Państwa Członkowskiego podejmujący decyzję o zawieszeniu postępowania i przekazaniu sprawy do Trybunału zawiadamia o niej Trybunał”. Z powyższego wynika, iż sąd krajowy, decydując się na skierowanie pytania prejudycjalnego, winien zawiesić toczące się przed nim postępowanie. W polskim postępowaniu karnym zawieszenie postępowania następuje poprzez wydanie w tym zakresie postanowienia. W konsekwencji w polskim postępowaniu karnym wyróżnia się cztery drogi skierowania pytania prawnego:

- 1) postanowienie o odroczeniu rozpoznania sprawy i skierowaniu pytania prejudycjalnego,
- 2) postanowienie o zawieszeniu postępowania i skierowaniu pytania prejudycjalnego do TSUE wydane na podstawie art. 22. k.p.k.,
- 3) dwa postanowienia:
 - o zawieszeniu postępowania i
 - o wystąpieniu do TSUE z pytaniem prejudycjalnym,
- 4) postanowienie o wystąpieniu z pytaniem prawnym, przy czym będzie prowadził postępowanie w dalszym ciągu⁵⁰.

Spośród powyższych decyzji zaskarżeniu, na podstawie art. 22 § 2 k.p.k., podlegają jedynie postanowienia w przedmiocie zawieszenia postępowania. Sama decyzja sądu o skierowaniu pytania prejudycjalnego nie podlega zaskarżeniu.

Orzeczenie Trybunału ma charakter deklaratoryjny⁵¹. Zakres związania wydanym przez Trybunał Sprawiedliwości UE orzeczeniem uzależniony jest od jego treści. Rozstrzygnięcie w przedmiocie wykładni przepisów prawa unijnego wiąże sąd, który wystąpił z pytaniem prejudycjalnym⁵². Podobnie jest z orzecz-

⁴⁹ Nota informacyjna dotycząca składania przez sądy krajowe wniosków o wydanie orzeczeń w trybie prejudycjalnym (Dz. Urz. UE z 2009 r. C 297/1).

⁵⁰ M. Wąsek-Wiaderek, *Wystąpienie sądu krajowego...*, op. cit., s. 155–156.

⁵¹ M.A. Dausses, *Das Vorabentscheidungsverfahren nach Artikel177 EG-Vertrag*, München 1995, s. 155.

⁵² Wyrok w sprawie 69/85 *Wunsche*, pkt 13; wyrok w sprawie *Milchkontor*.

niem, które stanowi, iż „poddane pod wątpliwość” przez sąd krajowy przepisy prawa unijnego są ważne. Odmiennie natomiast jest w przypadku stwierdzenia nieważności przepisów prawa unijnego. Orzeczenie to jest skuteczne *erga omnes*. W rzeczywistości orzeczenia traktujące o wykładni oraz stwierdzające ważność przepisów prawa unijnego znajdują szersze zastosowanie. Zgodnie z doktryną *acte éclairé*, sądy krajowe mogą zrezygnować z kierowania pytania prejudycjalnego, jeżeli dana kwestia była już przedmiotem rozważań Trybunału Sprawiedliwości UE⁵³.

Zasadą jest, iż orzeczenia wydane przez Trybunał w trybie prejudycjalnym wywołują skutki *ex tunc*, a więc sądy krajowe zobowiązane są stosować wykładnię ustaloną przez Trybunał również do stanów faktycznych sprzed ogłoszenia orzeczenia prejudycjalnego⁵⁴. Trybunał może jednak ograniczyć skutki w czasie swojego orzeczenia, wskazując, iż będzie ono skuteczne *ex nunc* bądź od innego momentu wskazanego w jego treści⁵⁵.

3. Stosowanie pytań prejudycjalnych przez polskie sądy karne

Pytania prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości UE nie są instytucją powszechnie stosowaną przez polskie sądy. Liczba wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym kierowanych to TSUE przez sądy polskie stanowi znikomy ułamek ogólnej liczby pytań prejudycjalnych, które wpłynęły do TSUE. Zjawisko powyższe przedstawia tabela.

Tabela 1. Liczba pytań prejudycjalnych kierowanych do TSUE⁵⁶

ROK	Ogólna liczba pytań prejudycjalnych kierowanych do TSUE	Pytania prejudycjalne kierowane przez sądy polskie
2005	221	1
2006	251	2
2007	265	7
2008	288	4
2009	302	10
2010	385	8
2011	423	11
2012	404	6

⁵³ M. Szpunar, *Komentarz do art. 267...*, op. cit.

⁵⁴ Zob. wyrok z dnia 27 marca 1980 r. w sprawie 61/79 *Amministrazione delle finanze dello Stato v. Denkavit Italiano Srl*, ECR 1980, s. 01205.

⁵⁵ M.A. Dausses, *Das Vorabentscheidungsverfahren...*, op. cit., s. 149.

⁵⁶ Sprawozdanie roczne Trybunału Sprawiedliwości 2012, http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2013-04/192685_2012_6020_cdj_ra_2012_pl_proof_01.pdf [stan z 25.10.2014].

Z powyższego wynika, iż pierwsze pytanie prejudycjalne zostało wystosowane przez sąd polski w roku 2005. Wcześniej żaden polski organ nie kierował wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym. Analiza powyższej tabeli pozwala na stwierdzenie, iż w latach 2005–2012 sądy polskie łącznie wystosowały do TSUE 49 pytań prejudycjalnych. Niestety, wśród nich tylko jedno zostało sprecyzowane w ramach postępowania karnego. Miało to miejsce 27 września 2010 r., kiedy to Sąd Najwyższy postanowieniem w sprawie V KK 179/10 poprosił Trybunał Sprawiedliwości UE o wykładnię przepisu art. 138 rozporządzenia Komisji Wspólnot Europejskich nr 1973/2004⁵⁷. Analiza treści przedmiotowego pytania pozwala jednak na stwierdzenie, iż wątpliwości Sądu Najwyższego nie dotyczą przepisu aktu typowo o charakterze karnoprawnym, lecz przepisu o charakterze administracyjnoprawnym, którego interpretacja może mieć wpływ na tok postępowania karnego.

Pozostałe pytania prejudycjalne zostały sprecyzowane w sprawach administracyjnych, podatkowych oraz cywilnych.

Z powyższego wynika, iż polskie sądy, a przede wszystkim sądy karne, w nikłym stopniu korzystają z uprawnienia bądź robią to, realizując obowiązek określony w treści art. 267 TFUE. Przyczyny powyższego można upatrywać w wielu aspektach. Przykładami mogą tu być ograniczenie możliwości kierowania pytań prejudycjalnych w stosunku do aktów wydanych po wejściu w życie Traktatu z Lizbony, chęć szybkiego zakończenia procesu przed sądem krajowym, brak dostatecznej wiedzy w przedmiocie przepisów unijnych czy też niechęć do europejskich autorytetów.

4. Zakończenie

Instytucja pytań prejudycjalnych jest ważną instytucją, albowiem ma na celu ujednoczenie wykładni prawa europejskiego oraz zapobieganie stosowaniu przepisów co do których stwierdzono nieważność. W konsekwencji ma wpływ na pewność prawa. Praktyka pokazuje jednak, iż polskie sądy karne z możliwości kierowania pytań prejudycjalnych korzystają w znikomym zakresie. Być może taki stan do 1 grudnia 2014 roku spowodowany był ograniczeniem tego uprawnienia do aktów prawnych wydanych po wejściu w życie Traktatu z Lizbony. Należy wyrazić nadzieję, iż upływ pięcioletniego terminu przejściowego, a w konsekwencji rozszerzenie z dniem 1 grudnia 2014 roku możliwości kierowania przez sądy krajowe pytań prejudycjalnych do Trybunału Sprawiedliwości UE również w stosunku do aktów wydanych przed wejściem w życie Traktatu z Lizbony, będzie skutkowało realizacją przez polskie sądy karne uprawnienia

⁵⁷ Postanowienie SN z dnia 27 września 2010 r. V KK 179/10, Orzecznictwo Sądu Najwyższego w sprawach karnych 2010, Warszawa 2011, s. 933–937

bądź obowiązku określonego w art. 267 TFUE w każdym przypadku zaistnienia wątpliwości co do treści przepisów prawa unijnego.

Bibliografia

Pozycje książkowe i artykuły

- Arnulf A., *The European Union and its Court of Justice*, Oxford 2006.
- Barcz J., *Pytania wstępne na podstawie art. 35 ust. 1, 2 i 3 TUE w świetle wyroku ETS w sprawie Marii Pupino*, [w:] C. Mik (red.), *Pytanie prejudycjalne w orzecznictwie ETS*, Toruń 2006.
- Dausses M.A., *Das Vorabentscheidungsverfahren nach Artikel 177 EG-Vertrag*, München 1995.
- Domańska M., *Wystąpienie sądu krajowego z pytaniem prejudycjalnym w sprawach administracyjnych*, [w:] M. Wąsek-Wiaderek, E. Wojtaszek-Mik (red.), *Pytanie prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich*, Warszawa 2007.
- Hofmański P., Zabłocki S., *Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2011.
- Kastelik-Smaza A., *Procedura pytań prejudycjalnych a ochrona praw jednostki*, [w:] C. Mik (red.), *Pytanie prejudycjalne w orzecznictwie ETS*, Toruń 2006.
- Kastelik-Smaza A., *Konsekwencje naruszenia obowiązku skierowania pytania prejudycjalnego do ETS*, EPS 2007, nr 2.
- Koncewicz T., *Węzłowe problemy w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich*, Biuro Trybunału Konstytucyjnego Zespół Orzecznictwa i Studiów (marzec 2003).
- Kowalik-Bańczyk K., Szwarz-Kuczer M., *Traktat z Lizbony – reforma czy jej pozory?*, SP 2008, nr 1.
- Kukuryk K., *Postępowanie w sprawach wydawania orzeczeń wstępnych w świetle przyszłego rozszerzenia Unii Europejskiej*, [w:] C. Mik (red.), *Wymiar Sprawiedliwości w Unii Europejskiej*, Toruń 2001.
- Mik C., *Trybunał Sprawiedliwości wobec autonomii sądu krajowego zakresie wnoszenia pytań prejudycjalnych*, [w:] C. Mik (red.), *Pytanie prejudycjalne w orzecznictwie ETS. Funkcjonowanie procedury prejudycjalnej w Polsce*, Toruń 2006.
- Mik C., *Europejskie prawo wspólnotowe. Zagadnienia teorii i praktyki*, t. 1, Warszawa 2000.
- Ostropolski T., *Prace nad uznaniem przez Polskę jurysdykcji ETS do orzekania w trybie prejudycjalnym w III filarze UE*, [w:] J. Barcz (red.), *Jurysdykcja Trybunału Sprawiedliwości WE do orzekania w trybie prejudycjalnym w III filarze UE. Znaczenie dla Polski*, Warszawa 2007.

- Rams M., *Obowiązek skierowania pytania prejudycjalnego do Trybunału Sprawiedliwości w kontekście rozumienia „sądu krajowego, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu, na tle przepisów polskiej procedury karnej”*, „e-Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2013, nr 15.
- Szpunar M., *Komentarz do art. 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej*, [w:] D. Kronobis-Romanowska (red.), *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Komentarz*, t. 3, WKP 2012, LEX nr 124267.
- Szwarc-Kuczer M., *Pytania prawne do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawach karnych*, [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*, t. 1, Warszawa 2010.
- Taborowski M., *Polskie sądy zobowiązane do zwrócenia się z pytaniem prejudycjalnym do ETS w świetle wyroku Lyckeskogs*, EPS, sierpień 2008.
- Van Raepenbush S., *Droit institutionnel de l'Union et des Communautés européennes*, Bruxelles 2001.
- Wąsek-Wiaderek M., *Wystąpienie sądu krajowego z pytaniem prejudycjalnym w sprawach karnych*, [w:] M. Wąsek-Wiaderek, E. Wojtaszek-Mik (red.), *Pytanie prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich*, Warszawa 2007.
- Wójtowicz K., *Rola sądów krajowych w procesie stosowania prawa wspólnotowego*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, No 2244, „Prawo” CCLXXII, Wrocław 2000.
- Wróbel A., *Pytania prawne sądów państw członkowskich do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej*, [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*, t. 1, Warszawa 2010.
- Zielony A., *Wystąpienie sądu krajowego z pytaniem prejudycjalnym w sprawach cywilnych*, [w:] M. Wąsek-Wiaderek, E. Wojtaszek-Mik (red.), *Pytanie prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich*, Warszawa 2007.

Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dawniej ETS)

- Wyrok w sprawie 29/68 *Milchkontor*.
- Wyrok w sprawie 61/79 *Amministrazione delle finanze dello Stato v. Denkavit Italiano Srl*.
- Wyrok w połączonych sprawach 36/80 i 71/80 *Irish Creamery Milk Suppliers' Association v. Irlandia*
- Wyrok w sprawie 138/80 *Borker*, pkt 4; wyrok w sprawie C-178/99 *Salzmann*, pkt. 11–22.
- Wyrok 72/83 *Campus Oilv. Minister of Industry and Energy*.
- Wyrok w sprawie 69/85 *Wunsche*, pkt 13.
- Wyrok w sprawie C-24/92 *Corbiau*, pkt. 16–17.
- Wyrok w sprawie C-54/96 *Dorsch Consult Ingenieurgesellschaft Berlin mbH*.

Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego

Wyrok TK z dnia 18 lutego 2009 roku, Kp 3/08, OTK-A 2009, nr 2, poz. 9.

Orzecznictwo Sądu Najwyższego

Postanowienie SN z dnia 27 września 2010 r., V KK 179/10.

Strony internetowe

http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2013-04/192685_2012_6020_cdj_ra_2012_pl_proof_01.pdf [stan z 25.10.2014].

www.trybunal.gov.pl/epublikacje/download/Trybunal_sprawiedliwosci.pdf [stan z 25.10.2014].

Requests to the Court of Justice of the European Union for a Preliminary Ruling on Polish Criminal Procedure

Summary

The present article moves the important issue of requests for a preliminary ruling. The present article moves the issue of requests for a preliminary ruling. The Authors in the study try to show the law and factual basis of requests for a preliminary ruling.

Keywords: requests for a preliminary ruling, Court of Justice of the European Union, interpretation of EU law, validity of EU law.